

Канібас Кристина Михайлівна, магістрантка кафедри дизайну

Карпов Віктор Васильович, науковий керівник, доктор історичних наук, завідувач кафедри дизайну

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Київ, Україна

РОЛЬ ПЛАКАТУ У ГРОМАДСЬКІЙ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ

***Анотація.** У статті розглядається плакатне мистецтво як засіб громадської комунікації в умовах війни. Досліджуються такі функції як формування колективної свідомості, підтримка бойового духу та збереження пам'яті про події для наступних поколінь. Також у статті проаналізовано доробок сучасних українських митців, їхній вклад у творення національної свідомості та пам'яті про визначні події в сучасній історії України. Як результат визначено роль плаката суспільній комунікації під час воєнних дій.*

***Ключові слова:** дизайн, соціальний плакат, воєнний плакат, національна ідентичність, українські митці.*

Вступ. Вплив плакатного мистецтва на життя людини неможливо переоцінити. Багатовікова історія, адаптація під будь-які тогочасні тенденції, розвиток суміжних напрямів та агітаційна сила плаката зробила його чудовим комунікативним засобом. Особливого значення комунікація набуває у часи війни, адже від неї залежить моральний дух, національна єдність, інформаційна безпека тощо. Плакат, як візуальний засіб передачі повідомлення, є однією з найоперативніших і найвпливовіших форм комунікації із суспільством. На тлі повномасштабного вторгнення, плакат знову став інструментом культурної дипломатії, спротиву та національної ідентичності українського народу.

Матеріали та методи. Об'єктом дослідження було обрано плакат як одну з форм комунікації із суспільством. Предметом дослідження є специфіка та особливості функціонування плаката у воєнному середовищі, його роль у формуванні національної свідомості та патріотичних настроїв суспільства. Метою дослідження є аналіз впливу плаката на формування національної ідентичності та на забезпечення інформаційної безпеки населення. Завданнями статті вбачено проаналізувати особливості сучасних українських плакатів, визначити роль плаката як інструменту формування громадської

позиції й культурної пам'яті. Для роботи було використано методи культурологічного, порівняльного та візуально-семіотичного аналізу.

Результати. Сьогодні неможливо говорити про засоби впливу на свідомість людей, не згадавши про плакати. Протягом століть плакатне ремесло зазнавало кардинальних змін, підлаштовуючись під тогочасні тенденції, кожного разу адаптуючись під потреби суспільства і, тим самим, набувало рис самобутньої, універсальної та унікальної ланки мистецтва. Візуальна сила та можливість швидкого донесення інформації до суспільства зробила плакат основою для розвитку. Розвиток плакатного мистецтва протягом століть. Під час національно-визвольної війни важливу роль відіграє мистецтво. Споконвіку художнє осмислення та відтворення військових подій несе не лише естетичну функцію, передусім це важливо для інформаційної комунікації, психологічної підтримки та мобілізації сил населення.

У сучасному світі роль плаката під час війни зумовлена потребою мати універсальний інструмент комунікації із суспільством. Залежно від потреб та завдань, комунікаційні елементи плаката виконують різні функції, такі як інформаційна, психологічна, мобілізаційна, дипломатична та меморіальна.

Інформаційна функція плаката полягає у донесенні правди про воєнні події, спростуванні фейків та протидії інформаційним маніпуляціям з боку країни-агресора. Також не менш важливими є інформування населення про правила безпеки, дії у разі надзвичайних ситуацій, про евакуації, гуманітарну допомогу тощо. У часи, коли полем боротьби стає й інформаційний простір, плакат є ефективним засобом комунікації, який здатний швидко охоплювати великі аудиторії.

Плакати, створені благодійними організаціями, фондами, державними установами можуть виконувати одночасно як психологічну, так і інформаційну функції, тим самим підтримуючи морально й водночас надаючи актуальну інформацію. Такі образи як сила та незламність, що втілюються у плакаті, допомагають людям долати страх, втому та невизначеність. Це особливо важливо, коли війна триває довго.

Візуальні образи стають формою культурної дипломатії, які доповнюють офіційні державні заяви потужною вербальною аргументацією. Дипломатична функція плаката зумовлена потребами у зовнішній підтримці країн, спрямована на формування емпатії, при цьому закликаючи до рішучих дій щодо країни-агресора.

Потенціал мобілізаційної сили плакатів був наочно доведений ще за часів

Другої Світової Війни, коли візуальні образи активно використовувались у створенні пропаганди армії. Доктор Деніел Коулінг, відомий як старший історик Національного музею армії в Лондоні, казав, що під час Другої світової війни міністерство інформації часто вдавалось до використання плакатів та інших засобів впливу, таких як кіно, радіо, книги та брошури задля того, аби впливати на суспільну думку. [8]

Меморіальна функція плакатів виражається у збереженні та відтворенні пам'яті про події війни, героїв і цивільних жертв. В глобальному значенні плакат стає своєрідним документом, де фіксують не лише історичні факти, а й емоційний стан, передаючи досвід суспільства. Надалі ці документи допомагатимуть наступним поколінням осмислити трагедію війни, частково осягнути масштаби трагедій. Говорячи про плакат в умовах війни слід зазначити, що його основне завдання вбачає не лише привернення уваги. Не менш важливим є процес поповнення культурної спадщини нації.

На тлі повномасштабного російського вторгнення українські митці залучають свої сили для створення візуальної комунікації не тільки з мешканцями країни, але і зі світовою спільнотою. Величезну кількість творів українців представлено за межами батьківщини з метою інформування про злочини та із закликами про допомогу світу у цій боротьбі. Плакати українського дизайнера Миколи Коваленка, як зазначає сам автор, націлені привернути увагу міжнародної спільноти до війни. Роботи митця були представлені на виставках у Канаді, США, Іспанії, Італії тощо. [7]

За стилем роботи Миколи можна вважати мінімалістичними, сповненими символізму та метафоричності. Простота, чіткість та сила образу без додаткового візуального навантаження сприяють миттєвому зчитуванню інформації. Роботи митця є ефективним засобом комунікації в іноземному середовищі, адже документують і репрезентують українську позицію далеко за її межами. Плакат «Russian world» репрезентує сутність ворожого світу, де замасковано справжні мотиви та плани. Контраст між тлом та фоном посилює напругу та передчуття нападу. «Російський мир» асоціюється із гнівом, агресією, смертю — аж ніяк не з «миром».

Рис.1. Микола Коваленко, «Russian world»

Прикладом ідеологічної різниці у сприйнятті війни може стати одна з робіт Миколи Гончарова. Плакат «FRUIT» демонструє контраст між ворожим та мирним, між злом та добром. Образ у плакаті є візуальним коментарем, що відображає реальність війни, у якій навіть базові речі, залежно від системи цінностей сторін, мають кардинально різне значення. У контексті війни такі символи краще виконують свою комунікативну роль, адже завдяки йому світ має змогу побачити, що насправді несе за собою ворожа ідеологія та культура. Наслідки нав'язування та поширення ворожої культури на теренах мирної держави можна побачити на ще одній знаковій роботі митця. Плакат «Refugee» демонструє біль, страждання та сум за втраченими домівками понад 13 мільйонів українців. Через збройну агресію ворога, люди, разом зі своїми речами, лишили дорогоцінні спогади, теплі моменти та мирне життя у своєму місті. У образі людини на плакаті, що створений з уламків втрачених домівок, бракує головної деталі – серця, яке назавжди лишається у рідному домі.

Рис.2. Микола Гончаров, «Fruit»

*Рис.3. Микола Гончаров,
«Refugee»*

Для підтримки ментального стану та посиленні віри у перемогу, митці документують визначні події та створюють роботи, які ввійдуть в історію як докази незламності, виключної майстерності та мужності українських воїнів. Український книжковий графік, ілюстратор та аніматор Максим Паленко у своїй роботі «Москва» зобразив подію, що трапилась 13 квітня 2022 року. ВМС України завдали по крейсеру удару двома крилатими протикорабельними ракетами «Нептун», внаслідок чого крейсер потонув. Ця подія закарбувалась в історії не лише як значна матеріальна втрата флотилії ворога, але і моральною поразкою, адже разом із кораблем потонула і гордість російського флоту.

У композиції плаката увага прикута до двох головних образів. Першим силуетом є символ російської Чорноморської флотилії — російський ракетний крейсер «Москва». Другий образ є обличчям влади російської держави. Колірна гама підкреслює драматичність події, передає шоківий стан та занепокоєння. Флагман що йде під воду є метафорою до краху імперії та планів російської влади. Окрім підтримки духу та віри, цей твір виконав низку інших функцій. Завдяки образу поразки агресора, плакат виконав свою мобілізаційну функцію, а саме мотивував підтримувати сили оборони, сприяти їхній роботі та допомагати армії. Дипломатична функція була зумовлена наочним доказом неефективності ворожої влади, що певною мірою псував образ країни з однією з найсильніших армій світу. Також плакат виконав інформаційну функцію, адже звернув увагу на факт затоплення крейсера, що мало визначне значення як символічне, так і військове.

Рис.4. Максим Паленко, «Москва»

Благодійні фонди та громадські організації також активно залучають плакат як форму комунікації задля інформування, надання допомоги та підтримки потерпілих внаслідок воєнних дій. Постери про ментальне здоров'я під час війни від Дитячого фонду ООН «UNICEF» створені для того, аби допомогти впоратись зі стресом у реаліях сьогодення. Завдяки лаконічному та стриманому дизайну, інформація сприймається легко на невимушено. Поради як поводитись у різних ситуаціях, опановувати себе та зберігати спокій є важливим елементом протистояння. Створення внутрішньої опори дає відчуття своєрідного контролю над ситуацією, що дає можливість зберігати «холодний розум» навіть під час жахливих подій.

НЕ ВІДКЛАДАЙ
ТУРБОТУ
ПРО СЕБЕ
НА «ПІСЛЯ ВІЙНИ»
ТИ, ТВОЄ ЖИТТЯ,
ТІЛО ТА ЕМОЦІЇ —
ВАЖЛИВІ КОЖНОЇ МИТИ!

Рис.5. «UNICEF», Постери про ментальне здоров'я під час війн

Навіть у складні часи суспільству вкрай необхідно вміти дати собі раду. Аби створювати опір ворогу важливо вміти створювати речі, що тримають купи людей та об'єднують їх задля спільної мети.

Внесок плаката у важкі для країни часи важко переоцінити, адже завдяки йому люди мають можливість не лише зрозуміти ненависть у собі, але і зберігати щастя, відтворювати його у свій власний спосіб, ділитись ним з оточенням. Тому багато сучасних дизайнерів використовують свій талант для створення щирих та щемких повідомлень, де наголошують на нескінченній силі та міці українців. Нікіта Тітов у своєму плакаті, присвяченому праці волонтерів, висловив вдячність за невпинну роботу, адже люди, які допомагають з щирого серця, наближають перемогу.

Рис.6. Нікіта Тітов, «Волонтери! Дякуємо!»

Олександр Грехов, відомий своїми іронічними ілюстраціями, у своїх роботах неодноразово висловлював подяку людям, які попри всі обставини щодня виборюють незалежність, захищають небо, рятують життя, лікують поранених, лагодять критичну інфраструктуру та працюють, аби будувати майбутнє України разом.

Рис.7. Олександр Грехов, «Люди-світлячки»

Висновки. На основі проведених досліджень, роль плаката у громадській комунікації у воєнний період полягає в ефективній та оперативній передачі повідомлення суспільству. Плакат посідає важливе місце серед інструментів громадської комунікації, завдяки поєднанню візуальної мови, емоційного тону та інформаційній частині. Під час війни плакатне мистецтво виконує такі функції, як дипломатичну, меморіальну, інформативну, психологічну та мобілізаційну.

Завдяки внеску сучасних українських митців військовий плакат став потужним засобом культурної ідентичності та спротиву. Ці твори демонструють незламність та стійкість, відстоюють місце України на міжнародній арені, говорячи про проблеми гучніше, ніж слова.

Плакат об'єднує однодумців, підтримує патріотичні настрої, допомагає у складних ситуаціях, надихає на нові звершення та зберігає пам'ять про важливе. Наразі плакат є інструментом опору, що загартовує та зміцнює національний дух. Україна може боротись не лише зброєю, але і культурою, ідеєю та цінностями.

Список використаних джерел:

1. Гончаров М. "Fruit". SUNSEED-ART. URL: <https://sunseed-art.com/en/product/640b039efcf7290bf8bcc5d5/fruit>
2. Гончаров М. "Refugee". SUNSEED-ART. URL: <https://sunseed-art.com/en/product/629745ebf120f913084d2e97/refugee>
3. Грехов О. ["Люди-світлячки"], 2023. Notion. URL: <https://prjctr.notion.site/a441535fb4fb4a9cab4cda445ee3a869?p=4b954cc2d0794bbc940c5ec590a4427a&pm=c>
4. Паленко М. "Moscow". SUNSEED-ART. URL: <https://sunseed-art.com/ua/product/>

6295e3f9eab4bd1a5817af77/moscow

5. Постери про ментальне здоров'я під час війни - Спільнотека ЮНІСЕФ Україна. Спільнотека ЮНІСЕФ Україна. URL: <https://spilnoteka.org/postery-pro-mentalne-zdorovya-pid-chas-vijny/>
6. Тітов Н. ["Волонтери! Дякуємо!"], 2023. Печеніжинська ТГ | Печеніжинська ОТГ. URL: <https://pnotg.gov.ua/news/sogodni-mi-vislovlyumo-vdyachnist-lyudyam-yaki-znashli-u-sobi-sili-robiti-dobri-ta-potribni-spravi-nezvazhayuchi-ni-na-scho-2023-04-20>
7. Черничко А. Війна в кольорах: Плакати Миколи Коваленка – Bird In Flight. Bird In Flight. URL: <https://birdinflight.com/nathnennya-2/20220418-mykola-kovalenko-placards.html>
8. Lele T. 'We had no idea of what it would become': How Keep Calm and Carry On became a divisive 21st-Century phenomenon. BBC Home - Breaking News, World News, US News, Sports, Business, Innovation, Climate, Culture, Travel, Video & Audio. URL: <https://www.bbc.com/culture/article/20250805-how-keep-calm-and-carry-on-became-a-21st-century-phenomenon>